

Redactie: Willem Stouthamer

District 1 Groningen-Oost

A. M. Nieuwenhuijs, Kastanjelaan 91, 9674 BC Winschoten, tel. 0597 414973

District 2 Groningen-West

W. J. Stouthamer, Meidoornlaan 43, 9756 BN Glimmen, tel. 050 3143841

Email stouthamer.wj@inter.nl.net of

INHOUD

- Aan de slag in 2009
- In memoriam Jennie Hendriks
- Jaar -, excursie - en plantenwerkgroepverslagen 2008
- Bijzondere waarnemingen 2008
- Lijst waarnemers 2008
- Het industrieterrein Rensel in Winschoten
- Fietsen voor Koolzaad
- Nieuwe uitgaven
- Telmee.nl en Waarneming.nl
- Japanse duizendknopen

Klein tasjeskruid, uit O.F.

AAN DE SLAG IN 2009**EXCURSIEPROGRAMMA FLORON GRONINGEN****Zondag, 10 en/of 17 mei, fietsen voor Koolzaad**

Het doel is om per fiets een traject te onderzoeken naar het voorkomen van Koolzaad en Raapzaad met geactualiseerde determinatiesleutels in potentieel 'Koolzaad-habitat', zoals het Oldambt en/of het Hoge land (zie het artikel in dit blad).

Nieuwsgierigheid gewekt? Neem contact op met Willem Stouthamer (liefst per mail).

Ook te doen op eigen gelegenheid tussen 15 april en 31 mei voorzien van de nodige informatie en invulformulieren.

Zaterdag 6 juni (D2), Usquert

Wederom 2 door Floron geselecteerde km-hokken

236X602 Usquert

237X603 Lutjebosch/Boumaheerd, landbouwgebied

Verzamelen om 9.30 uur station Usquert

Zaterdag 4 juli (D1), Vriescheloo

Twee selectiehokken in het veengebied ten oosten van Vriescheloo

273X566 Loosterveen

273X567 't Steenen paard

Verzamelen om 9.30 uur parkeerplaats station

Winschoten.

Zaterdag 1 augustus (D2), Lauwersmeer

In het oostelijk deel van de Lauwersmeer, militair oefenterrein, liggen enkele geselecteerde km-hokken.

Verzamelen om 9.30 uur parkeerstrook langs de Strandweg t/o de Willem Lodewijk van Nassaukazerne (213X597)

Zaterdag 8 augustus (D1), Sellingen

Twee selectiehokken

271X552 camping, bos, ook een stukje ven.

273X551 stukjes bos, verder bouw- en weiland.

Verzamelen om 9.30 uur parkeerplaats naast gemeentehuis Sellingen.

Excursies WFD / Floron District 5 (Drenthe)

4 april fietsexcursie Nijeveen/Ruinerwolde

16 mei Zuursche duinen, Steenbergen

13 juni Mepperdennen e.o., Meppen

11 juli Pesserma, Oude diep, Hoogeveen

19 sept. Industrieterrein Bargermeer, Emmen

info: www.wfdrenthe.nl**Meerdaagse inventarisatiekampen FLORON**

12-19 juni Midden-Limburg (hele week)

21-23 aug. Zuidwest Drenthe

11-13 sept. Walcheren

SELECTIE km-hokken 2006-2010

FLORON heeft met ingang van 2006 voor 5 jaar bijna 100 km-hokken per district in Groningen geselecteerd.

Wil je één of meer km-hokken inventariseren neem contact op met een van beide coördinatoren.

District 2 heeft in totaal 92 km-hokken toegewezen gekregen. Hiervan liggen er 7 op Rottumeroog en -plaat (SBB); houden we over 85 km-hokken (verdeeld over 5 jaar is 17 km-hokken per jaar). Tot nu toe zijn er precies 50 km-hokken geïnventariseerd.

Wie maakt mij los?

WFD / FLORON weekend Zuidwest Drenthe

21 t/m 23 augustus 2009

In Zuidwest Drenthe liggen twee nationale parken, het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold. Het is een afwisselend gebied met natte heide, fraaie vennen, plaatselijk jeneverbesstruweel en gevarieerd bos op voormalige stuifzanden. Maar minstens even interessant zijn de vele natuurherstelprojecten die gericht zijn op herstel van vochtige heide en beeklopen van onder andere de Vledder Aa en Tilgrup. Kortom: genoeg mooie gebieden om een weekend mee te vullen!

Er zal tijdens dit weekend speciale aandacht worden geschonken aan varens. In deze omgeving zijn de afgelopen jaren diverse groeiplaatsen ontdekt van bijzondere varens als Stippelvaren en Geschubde mannetjesvaren. Er zijn plannen voor het organiseren van een speciale varenexcursie op de vrijdag- of zaterdagavond. Daarnaast willen we bekijken wat er over is van de grootste binnenlandse groeiplaats van Drienervege zegge bij Diever.

Het weekend wordt georganiseerd in samenwerking met de Werkgroep Florakartering Drenthe. We verblijven in de eenvoudige groepsaccommodatie 'De Marke' in Lheebroek, aan de rand van het Dwingelderveld. De kosten zullen ongeveer 30 euro bedragen. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door bijdragen van Drents landschap en SBB. De kosten zijn inclusief overnachtingen, ontbijt en lunchpakket, twee warme maaltijden en een onbeperkte hoeveelheid koffie en thee, maar exclusief drankjes. Het weekend begint op vrijdagmiddag om 13:00 uur en eindigt zondag rond 16:00 uur. Het is uiteraard ook mogelijk om alleen een deel van het kamp bij te wonen.

Nadere informatie en opgave bij Edwin Dijkhuis. Tel. 050-3600155 of e-mail edwin_anneke@online.nl

In memoriam Jennie Hendriks

(17 augustus 1929 – 26 augustus 2008)

Onverwacht is Jennie Hendriks in haar slaap overleden. De dag ervoor was zij nog aan het inventariseren samen met Siny Becker.

Velen hebben haar leren kennen tijdens inventarisaties in het veld. Jennie was bijzonder accuraat en wist wel, en graag, te vertellen welke plant het betrof en waarom. Wilde ze er op dat moment geen tijd aan besteden, dan zei ze: 'dat zie je toch zo'. Maar als je doorvroeg dan wist zij wel degelijk de determinatiekenmerken te benoemen en wel uit haar hoofd, want een flora raadplegen was iets wat je thuis maar moest doen, in het veld kostte dat te veel tijd. Bijna feilloos zocht zij naar de plant(en), welke in het biotoop pasten. Onvermoeibaar werd een km-hok tot op de laatste meters uitgekamd.

Vanaf het prille begin van de Werkgroep Florakartering Drenthe in 1983 heeft zij vol enthousiasme meegedaan aan het veldwerk voor de Atlas Drentse flora. Vele km-hokken heeft zij zelfstandig geïnventariseerd. Aanvankelijk vooral in de omgeving van Sleen, later ook met de Groningse KNNV plantenwerkgroep in Noord Drenthe. Toen het er op aankwam voor de atlas vooral de lege km-hokken te doen, pakte zij vanuit haar woonplaats Groningen de bus om in Emmen en omstreken witte vlekken op te vullen.

Ook maakte zij deel uit van de 'vrijdagseniorengroep'. Een viertal, min of meer tegelijk met vervroegd pensioen, trok er elke vrijdag op uit. In het plantenseizoen werd er vanzelfsprekend stevig geïnventariseerd. De Atlas Drentse flora is in 1999 verschenen. Daarna heeft zij veel geïnventariseerd voor Floron. Eerst vooral in het Westerkwartier en later in het district van Anneke Nieuwenhuijs, omdat daar

nog zoveel km-hokken gedaan moesten worden vòòr het sluitingsjaar 2004 van de inventarisatie tbv. Atlas Nederlandse flora!

Alsof dat nog niet genoeg was, kende men haar ook over de grens in Duitsland. Langs de rivier de Ems heeft zij veel Duitse hokken onderzocht en zo meegewerkt aan de Atlas der gefährdeten Farn- und Blütenpflanzen in Niedersachsen und Bremen, Eckhard Grave (1994); haar naam prijkt tussen de medewerkers.

Foto: Bert Blok

Met het heengaan van Jennie hebben we een markante, vriendelijke inventarisatie-genote verloren, die veel heeft bijgedragen aan de kennis en de verspreiding van planten in het Noorden. Bij velen van ons heeft ze ook een bijzondere plaats in onze herinnering aan de vele uren samen genieten van onze flora, waar dan ook.

Willem Stouthamer

JAARVERSLAGEN 2008

District 1 (Groningen-Oost)

Elders in dit nummer staat een in memoriam voor Jennie Hendriks, maar ik wil op deze plaats toch nog in herinnering brengen, dat ze ook voor ons district veel heeft geïnventariseerd, eerst samen met Siny Becker en Stoffer Westerbrink, na het overlijden van Stoffer alleen met Siny. We zagen haar ook dikwijls op onze excursies en veel mensen hebben veel van haar geleerd. Dat is nu voorbij. Wij missen haar.

Verder was het een jaar zoals vorige jaren. Er waren 2 excursies, één bij Jipsingboertange met 6 deelnemers en één in Ter Apelkanaal met 9 deelnemers. Er werd door 8 mensen individueel gestreept en ik kreeg van floristen uit D2 wat D-formulieren en meldingskaartjes. Het resultaat van onze bemoeiingen was:

- 24 Totaallijsten met bij elkaar 5216 waarnemingen.
- 15 D formulieren
- 1 RL formulier
- 3 GPS formulieren
- 1 Losse waarnemingen formulier
- 5 meldingskaartjes

Het hoogste aantal waarnemingen in één hok was 431, gevonden door Willie Riemsma in hok 254X568 in Wildervank.

Iedere waarnemer wordt van harte bedankt voor zijn/haar inspanningen.

Anneke Nieuwenhuijs

District 2 (Groningen-West)

Resultaat:

- 27 streeplijsten
- 32 detailformulieren (en Rode Lijst)
- 7 losse waarnemingsformulieren
- 44 meldingskaartjes

Het totaal van de waarnemingen van alle formulieren en kaartjes is 4986, rekening houdend met eventuele mogelijke dubbeltelling van de detailformulieren.

De plantenwerkgroep van de KNNV afdeling Groningen neemt hiervan een groot deel voor haar rekening (zie het jaarverslag in deze nieuwsbrief). Enkele floristen hebben losse waarnemingen gedaan (zie de Lijst van Personen).

Ter vergelijking de resultaten van voorgaande jaren zijn:

2000	9499 waarn.	2005	3206 waarn.
2001	7658	2006	5344
2002	9570	2007	6648
2003	9035	2008	4986
2004	10738	2009	

Iedere waarnemer/streper wordt van harte bedankt voor haar/zijn bijdrage!

Willem Stouthamer

Stijve ogentroost, uit Heukels'

EXCURSIEVERSLAGEN 2008

District D1 Groningen-Oost

26 juli, Jipsingbourtange

Met 6 deelnemers werden 2 hokken geïnventariseerd. Johanna, Klaas en Jaap namen hok 272X556, Lokstreek, voor hun rekening. Door het hok loopt één weg, er zijn wat sloten en er ligt een bosje in, de rest is bouw- of weiland. Er werden geen RL-soorten gevonden, wel 12 A-soorten, waaronder Brede

wespenorchis (*Epipactis helleborine*), bloeiende Moeraswederik (*Lysimachia thyrsoiflora*) en Dalkruid (*Maianthemum bifolium*). In het bosje stond veel Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) en ook Lelietje van dalen (*Convallaria majalis*). Verdere vermeldenswaardige soorten waren Kraailook (*Allium vineale*), Roze winterpostelein (*Claytonia sibirica*) en Klein tasjeskruid (*Teesdalia nudicaulis*). In totaal waren er 182 soorten aangestreept.

Willie, Annie en Willem onderzochten het andere hok, 271X556. Door dit hok loopt het Weenderkanaal, er zijn wat bosstroken en verder zijn er akkers. Er werd één RL-soort gevonden nl. **Stijve ogentroost** (*Euphrasia stricta*), en 13 A-soorten, waaronder Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*) en Moeraswederik (*Lysimachia thyrsoiflora*). Een bijzondere vondst was **Papegaaienkruid** (*Amaranthus retroflexus*). Verder kunnen nog genoemd worden Bastaard-paardenstaart (*Equisetum X littorale*), Weidehaviks-kruid (*Hieracium caespitosum*), en de grote hoeveelheid Tandjesgras (*Danthonia decumbens*) op het pad en het talud langs het Weenderkanaal. Bij elkaar 210 soorten.

Papegaaienkruid, uit Heukels'

Na afloop koffie in een cafeetje bij Jipsingbourtange. Het derde hok op het programma 271X554, dat we niet deden, maar waar wel twee voorjaarsbezoeken aan waren gebracht (114 soorten) is op 19 augustus nog eens door Willem bekeken. Er is bos met een heitje en een paar plasjes en er zijn akkers. Willem bracht het aantal soorten op 202, waaronder 2 RL-soorten nl. Kruipbrem (*Genista pilosa*) en Borstelgras (*Nardus stricta*) en 7 A-soorten, o.a. Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*). Ook werd Asperge (*Aparagus officinalis* off.) gevonden, waarschijnlijk verwilderd, en **Klein tasjeskruid** (*Teesdalia nudicaulis*).

16 augustus, Ter Apelkanaal.

Er stonden 3 hokken op het programma, en er waren 9 deelnemers, dus 3 deelnemers per hok. De hokken 266X544, 266X 545 en 266X546 liggen op een rij van Zuid naar Noord, door alle 3 loopt het Ter Apelkanaal en door het Zuidelijkste hok ook de Weedingermond, door alle 3 loopt de autoweg N366 met een parallelweg en in de Noordelijke 2 hokken zijn nog resten van een oude spoorlijn. De kanalen hebben brede grasbermen, die niet al te erg gemaaid worden, en ze hebben eigenlijk geen taluds, meer een randje van 10-20 cm hoog.

Voordat ieder groepje naar zijn km-hok ging, bekeken we eerst de Zwaardrus (*Juncus ensifolius*) in een greppel net ten N. van het Noordelijke hok. Daarna begon iedereen met de parallelweg.

In alle 3 de hokken werd in het talud **Stijve ogentroost** (*Euphrasia stricta*) gevonden, in 2 hokken in de berm Grote ratelaar (*Rhinanthus angustifolius*) en in 2 hokken in de greppel Veenpluis (*Eriophorum angustifolius*). Langs de kanalen stond in 3 hokken Struikheide (*Calluna vulgaris*), Dophei (*Erica tetralix*), Moerasspriea (*Filipendula ulmaria*), Melkeppe (*Peucedanum palustre*), Tandjesgras (*Danthonia decumbens*) en in 2 hokken Koningsvaren (*Osmunda regalis*) en op de grasbermen in 3 hokken Dicht havikskruid (*Hieracium vulgatum*) en **Klein tasjeskruid** (*Teesdalia nudicaulis*) en in 2 hokken Blauwe knoop (*Succisa pratensis*). Bijzonder waren: in 266X544 Oostenrijkse kers (*Rorippa austriaca*), in 266X545 Waterkruiskruid (*Jacobaea aquatica*), Hertsment (*Mentha longifolia*) en Mottenkruid (*Verbascum blattaria*) en in 266X546 Parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*). Aantal soorten: 266X544 236, 266X545 273 en 266X546 221.

Dit waren alle 3 nieuwe hokken, dus de meeste waarnemingen zullen ook nieuw zijn geweest.

Deelnemers: Johanna, Klaas, Saakje, Annie, Willie, Jaap, Geertje, Willem, Anneke. Na afloop koffie en ander lekkers buiten voor het Boshuis in Ter Apel.

Anneke Nieuwenhuijs

District D2 Groningen-West

Zaterdag 31 mei, Marum

Het aangekondigde verzamelpunt was 9.30 uur op de carpoolplaats van de afslag 32 (Marum) van de autoweg A7 Groningen/Drachten. De district-coördinator wachtte tevergeefs op deelnemers. Later bleek dat Anneke Nieuwenhuijs ook tevergeefs heeft gewacht op de carpoolplaats aan de andere zijde van de weg. Stom niet? Wie heeft daar nu op gerekend: twee carpoolplaatsen! Inderdaad wordt er bij een viaduct van een autosnelweg aan beide zijden een rotonde aangelegd, maar dat er dan ook twee carpoolplaatsen ontstaan lijkt mij wat overdreven.

Zaterdag 30 augustus, Groningen

Er waren voor deze dag drie door Floron geselecteerde km-hokken uitgekozen in en bij Hoogkerk op de grens van de Floron-districten D2 Groningen-West en D5 Drenthe. Ik had Edwin Dijkhuis gevraagd mij te vervangen. Gelukkig waren er twee floristen van de partij Willie Riemsma en Kor Raangs.

Het km-hok 231 X 579 ligt in het district D5 Drenthe, waarvan Edwin districtscoördinator is, en hij had er al op 23 april een voorjaarsronde gedaan. Het lag voor de hand dat zij met z'n drieën het Drentse km-hok in de provincie Groningen voor hun rekening namen en het resultaat loog er niet om. Het resultaat was 304 soorten!

Dwars door het km-hok loopt de autosnelweg A7. Ten zuiden van deze weg ligt de Woldslot, een paar weilanden en een fietspad. De Woldslot verbindt het Eelderdiep met de Piccardhofplas en ook het Hoornse Meer en Paterswoldsemeer. Volkstuinencomplexen met veel huisjes (o.a. Picardhof en Bruilweering) liggen aan beide zijden van de weg. Ten noorden van de A7 ligt

een deel van het Groninger Stadspark en de nieuwbouwwijk Buitenhof met veel waterpartijen. Het is een behoorlijk gevarieerd km-hok.

Opmerkelijke vondsten waren de Rode lijst soorten: Vlottende bies (*Eleogiton fluitans*), Lidsteng (*Hippuris vulgaris*), Brede waterpest (*Elodea canadensis*), Plat fonteinkruid (*Potamogeton compressus*) en enkele soorten waarvan het gewenst is de abundantie op te geven: Groot heksenkruid (*Circaea lutetiana*), Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*) en Hertsment (*Mentha longifolia*).

Willem Stouthamer

PLANTENWERKGROEPEN

KNNV-Veendam e.o.

Verslag inventarisaties 2008

*Willie Riemsma heeft twee kilometerhokken in Veendam en Wildervank geïnventariseerd: 254X568 en 255X568. Veel verschillende biotopen in een km-hok betekenen veel streepjes op de lijst. Dat is in beide hokken het geval, respectievelijk 431 en 388 soorten! In km-hok 254X568 groeien op een oud fabrieksterrein o.a. Wouw, Liggende klaver en Koningskaars. Op een overhoekje Middelste duivenkervel en op de kademuur van het Oosterdiep veel Muurleeuwenbek. In de bebouwde kom zijn verwilderde soorten als Franjekelk, Dalmatiëklokje en Stijf ijzerhard gevonden. Enkele leuke soorten uit km-hok 255X568 zijn: Kruipertje (op het bedrijventerrein), Rosse vossenstaart (op een laag gedeelte van een ruderaal terrein) en Geelrode naalbaar.

*Annie Vos heeft het km-hok 252X569 'Borgerswold' in Veendam geïnventariseerd. In dit km-hok rent zij al jaren wekelijks haar hardlooprondjes. Afgelopen jaar is zij vaak hardlopend met een bosje 'wilde' bloemen in de hand naar thuis teruggekeerd. Een vaste Borgerswoldbezoeker riep haar toe: 'Loop je soms de vierdaagse?'

Borgerswold is een parkachtig geheel met vijvers, volkstuinen, enkele grachten en kleine bosschages. Het afgelopen jaar is de waterplas bij de Borgerswoldhoeve omgebouwd tot een heuse waterskibaan. Een aantal waterplanten van 15 jaar geleden is niet meer teruggevonden. Gelukkig trekken de 54 Rietorchissen zich daar niets van aan. Zij hebben uitbundig gebloeid, min of meer verscholen tegen het riet aan de waterkant.

Aan de kant van een andere waterplas staan Koningsvarens in volle glorie. Slangenwortels groeien in overvloed in het 'oude' deel van de oorspronkelijke vijver, bloeien doen ze niet. Citroenmelisse en Marjoraan staan in ruig veldje wat 20 jaar geleden nog volkstuin was. Totaal zijn 291 planten geregistreerd.

*Johanna Berghuis & Klaas Steenberghe hebben km-hok 255X575 bij Zuidbroek en km-hok 260X592 rond het kerkje van Heveskes bij Delfzijl geïnventariseerd. Het eerste hok was vrij afwisselend met bosjes, spoorweg en slootjes en ondoordringbare stukjes. Ze kwamen hier tot 264 soorten, waarvan het Fluweelblad een leuke soort was, die zoals het hoort, vrij veel in een suikerbietenperceel stond. Deze plant is pas in de 80'er jaren voor het eerst op deze plek in Nederland gevonden en wordt verspreid met de kippenmest,

omdat kippen met korrels uit Zuid-Europa gevoerd worden. Langs de spoorbaan stond veel Heksenmelk en Bosaardbei en in een bosje prachtige exemplaren van de Brede wespenorchis. Verder nog Koningskaars, Grijs kattenkruid langs de spoorbaan en in de verste verte geen bebouwing. Delfzijl leverde 223 soorten op, veel gespoten industrieterreinen, maar ook een leuk industrieterrein met velden Strandduizenguldenkruid en wat Echt Duizendguldenkruid met Krielparnassia, Heelblaadjes en Kleverige ogentroost. Langs een goederenspoorrails stond veel Bleekgele droogbloem, Citroenmelisse en Stokroos. Altijd mooi is de Grote Engelwortel.

*Jaap Tonkes heeft de km-hokken 273X553 en 272X557 bij Sellingen en 259X557 bij Meeden gedaan. Al deze hokken zijn enkele decennia geleden ook geïnventariseerd, hetgeen dus mooi vergelijkingsmateriaal opleverde.

Km-hok 259X557 is een kleihok in puur agrarisch gebied. Van de 134 soorten van de vorige inventarisatie werden er 38 niet meer teruggevonden. Wel werden 20 nieuwe soorten gevonden, waarvan de Bosaardbei en de Rosse vossenstaart het interessantst waren.

Km-hok 273X553, 'Sellingerzwarteveen' op de topografische kaart, is een km-hok met een paar natuurgebiedjes van Staatsbosbeheer, hier en daar een bosje en ook agrarisch gebied. Van de 214 soorten werden 39 soorten niet meer aangetroffen. Dit werd meer dan goedgemaakt door 48 nieuwe waaronder 10 zeggen. Verder de Grote ratelaar en Glanzig fonteinkruid.

In km-hok 272X557 'Spinberg', zijn 32 soorten niet meer gezien. Wel waren er 64 nieuwe, waarmee het totaal op 228 kwam. Verrassingen waren hier een waterschapsloot met in mei een wit laken van Waterviolier met daartussen Grote waterranonkel. Onderin een andere sloot werd warempel nog Veenpluis aangetroffen en eveneens langs het water Moeraszoutgras.

*Anneke Nieuwenhuijs heeft km-hok 267X550 'Breebaart' geïnventariseerd waarin zij 2 Rode lijstsoorten heeft gevonden: Kamgras en Veldgerst. Goudknopje staat er veel. Km-hok 264X570 'Oude Pekela -Watertoren-' is het 2^e hok waarin zij 228 plantensoorten heeft genoteerd. Dit hok is door Willie Riemsma en Hennie Leijtens afgemaakt; totaal 273 soorten. Rode lijstsoorten zijn: Stomp fonteinkruid, Akkerandoorn en Krabbenscheer. Bijzondere soorten zijn Kweekdravik, Hongaarse raket en Franse amarant. Daarnaast ontdekte ze een nieuwe vindplaats van Muurvaren.

*Voor Natuurmonumenten heeft de Plantenwerkgroep 13 akkers in Westerwolde op akkeronkruiden geïnventariseerd. Een lijst van ruim 60 akkerplanten door NM uitgekozen was onze leidraad. Van Korenbloem tot Eenjarige hardbloem. Daarbij gebruikten we de Tansleyschaal om de abundantie vast te leggen. Zeldzame of bijzondere akkeronkruiden hebben wij niet ontdekt. Wij hebben de akkers niet kriskras doorkruist om de rogge te sparen. Meestal liepen we speurend langs de randen zoekend naar de ruim 60 'akkeronkruiden'. Jacob de Bruin, van Natuurmonumenten, meldde mij later dat hij wel bloeiende **Korensla** op een roggeakker heeft gevonden.

*Met Floron Groningen hebben we op 3 zaterdagen deelgenomen aan de Floron-excursies: 26 juli (i.p.v. 21 juni) in Sellingen, 16 augustus in Ter Apelkanaal en 30 augustus in Hoogkerk.

Annie Vos, coördinator plantenwerkgroep, oktober 2008

Korensla, foto Jacob de Bruin

KNNV-Groningen

Jaarverslag 2008

Op alle donderdagavonden, uitgezonderd Hemelvaart, van begin april t/m augustus heeft de plantenwerkgroep geïnventariseerd. Dit jaar was de opkomst minder dan voorgaande jaren.

In de planning stonden vijf km-hokken voor het Florameetnet van Drenthe en tien km-hokken voor Floron district 2. De doelstelling is wel gehaald, maar de vijf km-hokken in Drenthe hebben een extra nogal late najaarsronde ondergaan en de tien Groninger hokken zullen in 2009 in de tweede helft van het seizoen nogmaals bezocht moeten worden voor een optimaal resultaat. Het is echter wel zo dat in alle km-hokken (veel) meer soorten zijn gevonden dan tot nu toe bekend was! Totaal aantal gestreept 3221.

Het Florameetnet van Drenthe bestaat uit de kilometer-hokken diagonaal (NW-ZO) in een uur-hok (5X5 km-hokken). Wij hebben de 5 geselecteerde km-hokken bezocht in het uur-hok 220X570: globale aanduiding Leek (industrialwijk Diepwal), Terheijl, Nieuw-Roden, Roden (De Hullen) en Roderesch. We hebben, soms met moeite, relictten van het bosaspect weer gevonden (voornamelijk bovenzijde talud sloten), zoals Struikhei, Gewone dophei, Pijpenstrootje, Witte klaverzuring, Bosanemoon, Eik-, Adelaars- en Koningsvaren. Verdere reeds geplande uitbreiding van de bebouwing door de gemeenten Leek en Roden zal aan genoemd aspect geen goed doen.

In het km-hok 224X570 Roderesch ligt een klein puntje heide Moltmakers stuk. Met de GPS legden we vast Bruine - en Witte snavelbies, Kleine zonnedauw, Veenbies en langs het pad er naar toe Tweestijlige meidoorn. Deze soort meidoorn staat ook in km-hok 221X573.

Opmerkelijk is dat de Tweestijlige meidoorn vorig jaar ook is vastgesteld op een paar plaatsen even ten noorden van dit uur-hok. In het laatstgenoemde km-hok groeit Welriekende agrimonie en Muizenstaartje. Voor de liefhebber bij uitstek van industrieterreinen Edwin Dijkhuis had Leek/Diepwal op een verlaten

tennisveldje Akkerviltkruid (*Filago arvensis*) en verstopt tussen enkele loodsen Gevlamde fijnstraal (*Conyza bonariensis*) in petto.

In de stad Groningen zijn door Floron 16 km-hokken geselecteerd. Vijf ervan liggen enigszins bij elkaar in het noordwesten. In het oostelijk deel van km-hok 230X582 De Held ligt een fraai aangelegd natuurpark met ingezaaide/geplante soorten, welke wij voorzien hebben op de streeplijst van code 9. Dwars door het km-hok 231X583 loopt het Reitdiep. Langs haar oevers staan enkele opmerkelijke meidoorns (*Crataegus persimilis 'Prunifolia'*) en in de berm staat Kamgras en waarschijnlijk uitgezaaid Knoopkruid. Verder streepten we Vreemde ereprijs en Moerasandijvie. Iets meer naar de binnenstad toe ligt in km-hok 234X582 het Academisch ziekenhuis UMCG. Hier noteerden wij o.a. Muurvaren, Muurleeuwenbek, Schijnpapaver, Groot heksenkruid en Hartbladige els. Langs het Van Starckenborghkanaal en het Ooster Hamrikkanaal in km-hok 234X583 is oude industrie gesitueerd, welke thans hier en daar gesaneerd wordt; ideaal terrein voor een 'stadsstreper'. Op twee plaatsen is Duits viltkruid (*Filago vulgaris*) aangetroffen en ook weer de Gevlamde fijnstraal. In de woonwijk De Hunze km-hok 234X584 vonden we de rode lijstsoort Kamgras (eigenlijk voor Groningse begrippen niet bijzonder, maar wel een soort om zuinig op te zijn).

Op de klei inspecteerden we vijf km-hokken gelegen langs het Reitdiep vanaf Garnwerd t/m Schouwerzijl. Twee van de vijf km-hokken 227X592 Zijlsterhoeve en 227X593 Hunzebocht zijn door Floron geselecteerd. Vrij algemene klei-soorten, welke we hebben aangetroffen, zijn Duist, Gewone duivenkervel, Hoederbeet, Kroontjeskruid, Ingesneden dovenetel, Pastinaak, Witte krodde, Grove varkenkers. De beide grassen Veldgerst en Kamgras (Rode lijst) komen algemeen voor op de dijken langs het Reitdiep mits het grasland schraal gebleven is. In de dorpjes in tuinen en overhoekjes of in wegbermen staan Gele - en/of Paarse morgensterren; vaak op bekende plekken. Heelblaadjes streepten we in 2 km-hokken. In km-hok 227X592 vonden we achter de stenen beschoeiing van het Reitdiep Wortelloos kroos en voor het verlaten hotel/restaurant Zijlsterhoeve in een hoop zand Kleine varkenskers. In de berm van de Groene laan langs het Aduarder diep stond een merkwaardige smeewortel. Determinatie met de Heukels' kwamen we al snel op *Symphytum X uplandicum*, een kruising tussen de Ruwe - en de Gewone smeewortel.

Eindconclusie na een inventarisatieseizoen: je komt toch weer op onverwacht mooie plekjes en je vindt telkens weer uitdagende nieuwe soorten.

Programma 2009

Op het programma staan 6 geselecteerd km-hokken in de stad Groningen om grondig te inventariseren. Een ander doel is een viertal km-hokken bij Lettelbert. De inventarisaties zijn elke donderdagavond in de periode van april t/m augustus, start 9 april 18.30 uur. Info email: stouthamer.wj@inter.nl.net

Willem Stouthamer, coördinator PWG

BIJZONDERE WAARNEMINGEN 2008

De volgende lijst is een vrij lange opsomming van soorten. Als criterium is genomen het voorkomen in minder dan 10 km-hokken (soms iets meer). Mede oorzaak is ook dat in de laatste Heukels' een fors aantal verwilderde tuinplanten zijn opgenomen. Uitgangspunt voor de keuze van bijzonder is de database Florbase 2N (1970 t/m 2005) en de aanvullende verslagjaren uit Nieuwsbrieven Groningen 14 (2006) en 15 (2007).

District D1 Groningen-Oost

Akkerandoorn (*Stachys arvensis*) RL kwetsbaar
246X585 Pentingahoeve, in akkerrand, Michiel van Kerkvoorde, 264X570 Oude Pekela, bouwterrein, WR,HL.

Deze soort wordt vaak in moestuinen gevonden en is misschien minder zeldzaam dan we denken, omdat moestuinen vaak achter huizen liggen en niet onderzocht worden.

Asperge (*Asparagus officinalis officinalis*)
271X554 Jispingbourtange, verwilderd, Willem Stouthamer.

Beklierde nachtschade (*Solanum nigrum schultesii*)
254X568 Wildervank, WR, 4^e vondst D1.

Bermooievaarsbek (*Geranium pyrenaicum*)
252X569 Borgerswold, AV, 255X568 Wildervank, WR, 264X570 Oude Pekela, verwilderd, AN.

Blaauwe waterereprijs (*Veronica anagallis-aquatica*)
254X568 Wildervank, WR. Ruig hoekje op bedrijventerrein. 8^e waarneming D1.

Bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteo-album*)
254/255X568 Wildervank, WR, 260X592 Heveskes, JB, KS, 264X570 Oude Pekela, AN. 14^e t/m 17^e vondst in D1. Een zich uitbreidende soort.

Bonte wikke (*Vicia villosa*)
254X568 Wildervank, WR.

Damastbloem (*Hesperis matronalis*)
255X568 Wildervank, WR. 3^e vondst in D1.

Doornappel (*Datura stramonium*)
255X568 Wildervank, WR.

Draadrus (*Juncus filiformis*) RL kwetsbaar
272X552/553 Sellingen, natuurontwikkelingsterrein Ruiten A, JH, SB. 7^e en 8^e vondst D1.

Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*)
RL kwetsbaar, EV-Habitat richtlijnsoort.
250X575 Sappemeer, Michiel van Kerkvoorde. 5^e waarneming in D1.

Duinvogelmuur (*Stellaria pallida*)
254/255X568 Wildervank, WR. 9^e en 10^e vondst D1.

Eekhoorngras (*Vulpia bromoides*)
254X568 Wildervank, WR. Volgens Heukels' op open, droge, matig voedselrijke, grazige grond in bermen, in kalkarme duinen. Eerste vondst in D1.

Fluweelblad (*Abutilon theophrasti*)
255X575 Zuidbroek, JB, KS. Eerste vondst in D1.

Franse amarant (*Amaranthus hybridus bouchonii*)
264X570 Oude Pekela, WR, HL. In 2007 voor het eerst in Ter Apel, nu een 2^e waarneming.

Geelrode naalbaar (*Setaria pumila*)
255X568 Wildervank, WR. 5^e waarneming in D1.

Gevleugelde helmkruid (*Scophularia umbrosa*)
254X568 Wildervank, WR, 255X575 Zuidbroek, JB, KS. 10^e en 11^e waarneming in D1.

Glad vingergras (*Digitaria ischaemum*)
254/255 X568 Wildervank, WR, 255X575 Zuidbroek, JB, KS.

Goudhaver (*Trisetum flavescens*) RL gevoelig
240X587 Stadsweg bij Bovenrijge, Peter Bulk, in berm tussen Weidehavikskruid. 5^e waarneming in D1.

Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*)
250X575 Sappemeer, waarschijnlijk verwilderd, Michiel van Kerkvoorde. Ten Westen van het Zuidlaardermeer in 13 hokken, maar in de rest van D1 slechts uit 5 hokken bekend, nu dus uit 6.

Grote engelwortel (*Angelica archangelica*)
260X592 Heveskes, JB, KS. 9^e waarneming in D1.

Harig vingergras (*Digitaria sanguinalis*)
254/255X568 Wildervank, WR, 255X575 Zuidbroek, JB, KS. 8^e t/m 10^e waarneming in D1.

Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*)
260X592 Heveskes, JB, KS. 6^e waarneming in D1.

Hertsmunt (*Mentha longifolia*)
266X545 Ter Apelkanaal, WR, AV, JT. Nieuw voor D1.

Hongaarse raket (*Sisymbrium altissimum*)
264X570 Oude Pekela, bouwterrein aan de rand van een bosje, AN. 5^e waarneming in D1.
Deze soort stond vroeger aan de Rode weg bij het station in Winschoten, maar is daar al lang geleden door verruiging verdwenen.

Kleverige ogentroost (*Parentucellia viscosa*)
260X575 Heveskes, JB, KS. 2e vondst in D1, na de vondst bij het viaduct in Nieuwe Pekela.

Knopkroos (*Lemna turionifera*)
254X568 Wildervank, WR. 5e waarneming in D1.

Kruipertje (*Hordeum murinum*)
255X568 Wildervank, WR. Het is de 6e waarneming in D1. In Winschoten heeft het maar één jaar gestaan, daarna was het daar weer verdwenen.

Kwispelgerst (*Hordeum jubatum*)
243X574 Meerwijk, Richard Dijkstra. 1e waarneming in D1.

Maarts viooltje (*Viola odorata*)
252X569 Borgerswold, AV, 254/255X568 Wildervank, WR, 264X570 Oude Pekela, AN.
Alle verwilderd; 12e t/m 15e waarneming in D1.

Middelste duivenkervel (*Fumaria muralis*)
254X568 Wildervank, WR. Nieuw voor D1.

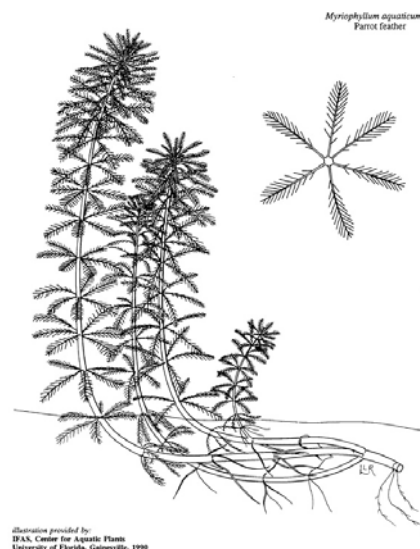
Mottenkruid (*Verbascum blattaria*)
266X545 Ter Apelkanaal, verwilderd, WR, AV, JT.
Was in 2005 in Termunterzijl gevonden, dit is de 2^e waarneming in D1.

Muurvaren (*Asplenium ruta-muraria*)
264X570 Oude Pekela, op fabrieksmuur, AN, 266X545 Ter Apelkanaal op pijler van voormalige brug van de vroegere spoorlijn naar Ter Apel, AN, 242X592 Stedum, muur van kerk en toren en oude garage, Ton van Laar, 244X596 Westeremden/Loppersum, muur van boerderij, Peter Bulk.

Noorse ganzerik (*Potentilla norvegica*)
254X568 Wildervank, WR.

Oostenrijkse kers (*Rorippa austriaca*)
266X544 Ter Apelkanaal, in berm, Geertje Mulder.
Plaatselijk vrij algemeen in het Fluviaat district en in Noord-Drenthe, maar slechts uit 1 hok bekend, bij het Zuidlaardermeer, in D1.

Parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*)
254X568 Wildervank, WR, 266X546 Ter Apelkanaal, JB, KS, SW. 2^e en 3^e waarneming in D1, was eerder gevonden bij Ter Apel.

copy: IFAS, Center for aquatic and invasive plants
University of Florida

Pekbloem (*Silene armeria*)
254X568 Wildervank, verwilderd, WR.

Pluimgierst (*Panicum miliaceum*)
250X575 Sappemeer, Michiel van Kerkvoorde. 6^e waarneming in D1.

Prikneus (*Silene coronaria*)
252X569 Borgerswold, uitgezaaid, AV, 255X568 Wildervank, verwilderd, WR.

Rode dophei (*Erica cinerea*)
266X544 Ter Apelkanaal, verwilderd, Willem Stouthamer, Geertje Mulder.

Rode pekanjer (*Silene viscaria*)
255X568 Wildervank, verwilderd, WR. Een tuinplant, oorspronkelijk uit Midden-Europa en West-Azië.

Rond wintergroen (*Pyrola rotundifolia*)
263X577 Midwolderplas, F. ten Broek.

Aan het paadje, dat van de Turfweg naar de plas loopt. Op foto's, die in augustus waren genomen, waren 4 bloeistengels te zien, in oktober waren er alleen maar bladeren. Nieuw voor D1. Kwam volgens de ANF vòòr 1950 wel in het betreffende atlashok voor.

Rosse vossenstaart (*Alopecurus aequalis*)
255X568 Wildervank, WR, 259X575 Meeden, JT.
8^e en 9^e waarneming van deze leuke soort met haar oranje stuifmeel in D1.

Schijnaardbei (*Potentilla indica*)
254X568 Wildervank, WR, 264X570 Oude Pekela, AN.
5^e en 6^e waarneming in D1.

Schijnpapaver (*Mecanopsis cambrica*)
252X569 Borgerswold, AV.
Volgens Heukels recent op diverse plaatsen ingeburgerd. Oorspronkelijk uit W.-Europa.

Sierlijke vetmuur (*Sagina nodosa*) RL kwetsbaar
260X592 Heveskes, JB, KS. 11e waarneming in D1.

Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*)
263X579 Midwolda, AN. Noordkant toren Hervormde kerk. In 2002 stonden op dezelfde plaats 7 plantjes, die in hetzelfde jaar na restauratie van de toren ook weer verdwenen waren. In 2003 waren er geen plantjes te zien, van 2004 t/m 2007 heb ik er niet naar gekeken, maar in 2008 waren er weer 3 of 4 plantjes.

Strandmelde (*Atriplex littoralis*)
260X592 Heveskes, JB, KS. 7e waarneming in D1.

Tripmadam (*Sedum rupestre*) RL bedreigd
269X553 Zevenmeersveenweg, ML.
In talud van greppel, waarschijnlijk verwilderd, maar niet dichtbij boerderij gevonden.

Valse Wingerd (*Parthenocissus inserta*)
- oorspronkelijk uit Noord-Amerika -
266X545 Ter Apelkanaal, AV, WR, JT.

Vergeeten Wikke (*Vicia sativa segetalis*)
254/255X568 Wildervank, WR. 3^e en 4^e waarneming in D1.

Viltroos (*Rosa villosa*) RL bedreigd
250X575 Sappemeer, Michiel van Kerkvoorde.
6^e waarneming van deze zeldzame roos in D1.

Waterkruiskruid (*Jacobaea aquatica*)
254X568 Wildervank, WR, 266X545 Ter Apelkanaal, WR, AV, JT.
Deze soort lijkt op Jacobskruiskruid, maar onderscheidt zich vooral door de grote eindslip van de bladeren. Was in D1 maar 4X waargenomen, nl. 1X ten W. van het Zuidlaardermeer, 2X bij het Hondshalstermeer en 1X bij Vlagtwedde. Uit D2 is zij wat vaker gemeld nl. 26X, 13X uit het Zuidelijk Westerkwartier, 11X uit de omgeving van de stad en 2X uit de buurt van Oosternieland. In Drente is de soort veel algemener, o.a. in het Hunzedal. Zien wij de soort bij

ons over het hoofd? Er zou vooral in de Veenkoloniën op gelet moeten worden.

Wondklaver (*Anthyllis vulneraria*) RL kwetsbaar
255X568 Wildervank, op rommelterrein, WR.

Wortelloos kroos (*Wolffia arrhiza*)
254X568 Wildervank, WR, 260X592 Heveskes, JB, KS.
11^e en 12^e waarneming in D1.

Wouw (*Reseda luteola*)
254X568 Wildervank, WR. 5e waarneming in D1. Vroeger aan de Rode weg in Winschoten, maar daar is het door verruiging al lang weg.

Zanddoddegras (*Phleum arenarium*)
260X592 Heveskes, industrieterrein, JB, KS.
Algemeen in de duinen, maar voor D1 nog niet in Florbase. Volgens de ANF wel 1X na 1950 gevonden in Pekela.

Zilte schijnspurrie (*Spergularia salina*)
254X568 Wildervank, WR.
Tot nu toe in D1 alleen van de kust bekend.

Zilverschildzaad (*Lobularia maritima*)
254/255X568 Wildervank, WR. 3^e en 4^e waarneming in D1.

Zwartsteel (*Aspleium adiantum-nigrum*)
247X572 Kiel-Windweer, Jennie Hendriks en Siny Becker. Na 10 jaar weergevonden, en blijft dus de enige waarneming in D1.

District D2 (Groningen-West)

Akkerhoornbloem (*Cerastium arvense*)
235X581 Groningen/Bornholmstraat, bedrijvengebied, Peter Bulk. 9^e vondst; niet eerder in stad aangetroffen.

Blaauwe knoop (*Succisa pratensis*) RL gevoelig
237X575 Haren, Harenerhof begraafplaats, Richard Dijkstra. 3^e vondst

Bleek cypergras (*Cyperus eragrostis*)
- uit subtropisch Amerika -
229X581 Groningen/Hoendiep, braakliggend terrein, Peter Bulk 2007. 1^e vondst, zie het artikel van Koos Ballintijn in de landelijke Floron nieuwsbrief nr.9 dec. 2008 blz. 7

Brede lathyrus (*Lathyrus latifolius*) – tuinplant -
234X582 Groningen/UMCG, PWG. 2^e vondst

Donzige klit (*Arctium tomentosum*)
230X582 Groningen/de Held, PWG. 6^e vondst.
Doorgaans staan klitten in rommelhoekjes. In D2 duikt de soort op langs het Aduarder-, Reit-, Hoendiep of het Van Starckenborghkanaal. In Wilde planten van West-Groningen (inventarisatie 1985-1990) schrijft Ben Westerink 'Donzige klit is makkelijk te determineren als de plant bloeit of tenminste goed ontwikkelde bloemknoppen heeft. De soort heeft zeer veel meer allure dan de gewone klit. Het fraaie, doortekende spinsel en de donkerpurperen bloemen behoeft men maar één keer te zien om de soort voorgoed te kunnen herkennen'.

Douglasspirea (*Spiraea douglasii*) – tuinstruik -
227X592 Zijlsterhoeve/Aduarderdiep, parkeerplaats,
Willem Stouthamer, Inge Somhorst. Nieuw

Draadzegge (*Carex lasiocarpa*) RL kwetsbaar
238X576/577 en 239X576/577 Harener wildernis, Kor
Raangs. 6^e t/m 8^e vondst

Dubbelkelk (*Picris echioides*) doelsoort
235X583 Groningen/Ulgersmaborg, Kor Raangs.
Verrassende 1^e vondst

Duits viltkruid (*Filago vulgaris*) RL ernstig bedreigd
234X583 Groningen/Korrewegwijk, braakliggend
industrieterrein, Edwin Dijkhuis. Nieuw

Dwergviltkruid (*Filago minima*)
234X580 Groningen/Hereweg, Richard Dijkstra 2007.
236X581 Groningen/Euvelgunnerweg, parkeerplaats,
Peter Bulk. 4^e en 5^e vondst

Egeria (*Egeria densa*)
– aquariumplant, verwilderd uit Zuid Amerika -
237X575 Haren, Harenerhof begraafplaats, Richard
Dijkstra 2007. Nieuw.

Egeria (*Egeria densa*) uit Heukels'

Hoe te onderscheiden van Smalle- en Brede
waterpest? Egeria heeft kransen van 4-6 bladen, die
meestal iets groter zijn. Brede- en Smalle waterpest
hebben bladen van 1-2 cm in kransen van drie.

In Groningen bij Hornbach, bouw-/tuincentrum, vond
ik een brochure van SERA (www.sera.de) 'Zo richt ik
mijn aquarium in' onder het kopje Achtergrondplanten,
als een van de vijf aangeboden waterplanten, Water-
pest (*Egeria densa*).

Geelrode naalbaar (*Setaria pumila*)
212X578 Kornhorn/prov. weg, Willem Stouthamer;
nieuw buiten stad Groningen. 235X582 Groningen/
Havens, Richard Dijkstra. 7^e en 8^e vondst

Geelwitte helmbloem (*Pseudofumaria alba*)
– vlg. Heukels' op oude muren -
232X581 Groningen/Kraneweg, tussen gevel en
trottoir, Richard Dijkstra 2007. Nieuw

Gevlamde fijnstraal (*Conyza bonariensis*)
234X583 Groningen/Korrewegwijk, braakliggend
industrieterrein, Edwin Dijkhuis. 1^e vondst

Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*) RL gevoelig
237X575 Haren, Harenerhof begraafplaats, Richard
Dijkstra. 3^e vondst

Glanzige ooievaarsbek (*Geranium lucidum*)
226X594 Schaphalsterzijk, wegberm – verwilderd -
PWG. 6^e vondst

Goudknopje (*Cotula coronopifolia*)
232X581 Groningen/Kostverloren en 235X582
Groningen/Havens, Richard Dijkstra.
Beide waarnemingen op braakliggend terrein (zand).
Alle vondsten tot nu toe stammen uit de Lauwersmeer;
dit zijn de eerste vondsten in de stad Groningen (zie
het artikel 'Natuurontwikkeling Midden Groningen' van
Leon Luijten in de vorige Nieuwsbrief Groningen nr.15

Griekse alant (*Inula helenium*)
- tuinplant, soms verwilderd -
230X581 Groningen/Vinkhuizen, graslanden met veel
ingezaaide soorten, Richard Dijkstra 2007. Nieuw

Grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*)
216X572 Coendersborg, afwateringskanaal, Kor
Raangs, 232X581 Groningen/Hoendiep, Richard
Dijkstra. 4^e en 5^e vondst.
Volgens krantenberichten en mond. Bonny van der
Werf vanuit het Leekstermeer een plaag

Grote zandkool (*Diplotaxis tenuifolia*)
234X581 Groningen/Sontplein, tussen plaveisel, Peter
Bulk 2007. 5^e vondst

Harig vingergras (*Digitaria sanguinalis*)
231X581 Groningen/Hoendiep, Richard Dijkstra. 8^e
vondst

Hartbladige els (*Alnus cordata*)
231X581 Groningen/Hoendiep, Richard Dijkstra,
234X582 Groningen/UMCG, PWG, 234X583
Groningen/Korrewegwijk, PWG. 7^e t/m 9^e vondst!

Heggenduizendknoop (*Fallopia dumentorum*)
231X581 Groningen/Hoendiep, Richard Dijkstra. 4^e
vondst

Herfstaster (*Aster X versicolor*) - bastaard A. laevis X
novi-belgii) tuinplant, vrij vaak verwilderd -
233X584 Groningen/Winsumerweg, berm/talud
spoorweg, Richard Dijkstra 2007. Nieuw

Hoge fijnstraal (*Conyza sumatrensis*)
234X581 Groningen/Loppersummergang en Peper-
straat, Peter Bulk. 2^e km-hok D2

Hypericum X desetangii
(*kruising H. maculatum X H. perforatum*)
234X583 Groningen/Korrewegwijk, Edwin Dijkhuis.
Nieuw

Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*)
231X581 Groningen/Energieweg, bedrijventerrein,
Richard Dijkstra 2007. 3^e vondst

Kamvaren (*Dryopteris cristata*)
238X577 en 239X576/577 Harener wildernis, Kor
Raangs

Klavervreter (*Orobanche minor*) RL bedreigd
218X596 totaal 42 ex. over 100 meter langs het
Hunsingokanaal bij de zuiveringsinstallatie, Irene
Robertus. 1^e vondst

Koningsvaren (*Osmunda regalis*) beschermd
238X576 Harener wildernis, Kor Raangs. 9^e vondst.

In Wilde planten van West-Groningen (inventarisatie
1985-1990) schrijft Ben Westerink: Koningsvaren
komt voor langs slootkanten op humeuze, zure
zandgrond. Deze biotoop is op diverse plaatsen te
vinden op en langs de Hondsrug.

Jaren geleden kwam de varen ook veel in
bloemstukken voor. De zeer trage groeisnelheid van
de Koningsvaren (het duurt tientallen jaren voordat
zich een forse plant gevormd heeft) is één van de
redenen om deze varen wettelijke bescherming te
bieden.

Kransnaalbaar (*Setaria verticillata*)
235X582 Groningen/havens, Richard Dijkstra. 1^e
vondst

Kruisbladige wolfsmelk (*Euphorbia lathyris*)
234X582 Groningen/UMCG, tuinplant, PWG. 3e vondst

Margriet (*Leucanthemum vulgare*)
230X581 Groningen/Hoendiep, ingezaaid? Richard
Dijkstra. Nieuw

Middelste duivenkervel (*Fumaria muralis*) doelsoort
230X582 Groningen/de Held, PWG. Nieuw

Muurfijnstraal (*Erigeron karvinskianus*)
232X581/582 Groningen/Diepenring, Edwin Dijkhuis
en Richard Dijkstra. 3^e en 4^e vondst

Okkernoot (*Juglans regia*)
230X582 Groningen/de Held, PWG. 2^e vondst.
De 1^e vondst staat bij de sluis begin Damsterdiep
(uiteraard kan de Okkernoot als laanboom niet
genoteerd worden).

Oostelijk kruiskruid (*Senecio vernalis*)
231X581 Groningen/Hoendiep, middenberm, Richard
Dijkstra 2007. 2^e vondst

Oosterse raket (*Sisymbrium orientale*)
231X581 Groningen/Hoendiep, Richard Dijkstra,
234X583 Groningen/Korrewegwijk, PWG. 4^e en 5^e
vondst

Oranje springzaad (*Impatiens capensis*)
238X575 en 239X575, ten noorden van Harener
wildernis op 6 plaatsen, Kor Raangs. Nieuw! Zie
landelijke Floron nieuwsbrief nr. 9 dec. 2008 blz. 6

Paddenrus (*Juncus subnodulosus*)
238X576 en 239X577 Harener wildernis, Kor Raangs.
Forse uitbreiding areaal

Peterseliebraam (*Rubus laciniatus*)
230X581 Groningen/Hoendiep, Richard Dijkstra. Nieuw

Pilvaren (*Pilularia globulifera*) doelsoort
237X575 Haren, Harenerhof begraafplaats, Richard
Dijkstra 2007. 2^e vondst

Pluimgierst (*Panicum miliaceum*) – vogelzaad.-
231X581 Groningen/Hoendiep, Richard Dijkstra. 5^e
vondst

Rankende duivenkervel (*Fumaria capreolata*)
233X580 Groningen/Rivierenbuurt, onder heg langs
trottoir, Peter Bulk 2007. Nieuw

Roodbloeiende framboos (*Rubus odoratus*)
230X582 Groningen/de Held, tuinstruik, PWG. Nieuw

Schijnpapaver (*Mecanopsis cambricum*)
228X591 Garnwerd, PWG, 234X582 Groningen/UMCG,
PWG, 234X583 Groningen/Korrewegwijk, PWG,
235X583 Groningen/Ulgersmaborg, Kor Raangs

Sierlijke vetkruid (*Sedum forsterianum*)
233X582 Groningen/Diepenring, tuin ontsnapping?
Edwin Dijkhuis. Nieuw

Smeerwortel (*Symphytum X uplandicum*)
227X592 Zijlsterhoeve/Aduarddiep, berm Groene
laan, tuinplant? PWG

Spoorbloem (*Centranthus ruber*)
– tuinplant uit Zuid Europa -
225X594 Schouwerzijl, PWG, 230X582 Groningen/de
Held, PWG. Nieuw

Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*) beschermd
229X581 Hoogkerk in restant van uitgebrande molen,
Peter Bulk, 234X581 Groningen/Hereweg spoorviaduct,
Peter Bulk, 233X581/582 en 234X581/582 Groningen/
Diepenring, Edwin Dijkhuis.
Totaal in 6 km-hokken stad Groningen

Stijf ijzerhard (*Verbena bonariensis*)
– tuinplant uit Zuid Amerika –
235X582 Groningen/Havens, Richard Dijkstra,
235X583 Groningen/Ulgersmaborg, PWG. 1^e en 2^e
vondst

Stijve naaldvaren (*Polystichum aculeatum*) RL
gevoelig. 234X581 Gron./Diepenring, Edwin Dijkhuis

Oranje springzaad

foto Kor Raangs

Herhalingsonderzoek

Op zaterdag 27 september is door Geertje Mulder, Jan Gerard, Willem Stouthamer en Edwin Dijkhuis nagenoeg de gehele Diepenring geïnventariseerd. Alleen de kademuur langs het Oude Winschoterdiep is een week later bezocht door Edwin Dijkhuis. Voor aanvang is op basis van het onderzoek uit 1998 een lijst gemaakt muurplanten en enkele karakteristieke begeleiders die zouden worden geïnventariseerd. Van deze soorten is de verspreiding exact met GPS vastgelegd en is een schatting van aantal het planten per 'lengte' kademuur gemaakt.

In de praktijk betekende dit in de meeste gevallen dat voor elk traject kademuur tussen twee bruggen een nieuw lijstje is gemaakt. In figuur 1 is de ligging van deze trajecten weergegeven. In tabel 1 staat per traject aangeven welke muurplanten en karakteristieke begeleiders er zijn aangetroffen. Voor het schatten van de aantallen is gebruik gemaakt van de Floron abundantieschaal (zie legenda onder tabel). Daarnaast is per km-hok een streeplijst gemaakt, zonder volledigheid na te streven.

Tabel 1. Overzicht per traject aangetroffen muurplanten en karakteristieke begeleiders.

Traject	Muurvaren	Tongvaren	Steenbreekvaren	Stijve naaldvaren	Zwartsteel	Eikvaren	Mannetjesvaren	Smalle stekelvaren	Brede stekelvaren	Wijfjesvaren	Moerasvaren	Gele helmbloem	Muurleeuwenbek	Muursla	Vijg	'Trpmadam'	Muurfijnstraal	Vlinderstruik	Hatbladige els
A ¹						A	C						D						B
B ¹							C						B						
C ¹													A						
D ¹		A				B													A
E ¹	E					D	A	A				C							
A	C					B	C	A						A					
B	E	A	B				C		A			D		C					
C	E										A			B					
D	B	A				B	B							C					
E						B													
F	A																		A
G													A	C					A
H	E	C	B			D	C						A	A					C
I	E																		
J	C					A								D			A	B	
K	C												C	E	A		C	C	B
L	E	B	C				C							A					
M	E					C	B							A					
N	E						C			A				C					
O	D					B	A						A	C		B			
P	E					C							A	C					
Q	E																		
R	E																		A
S	D					C	B	A						C					
T	E	B	A			B	B	B					A	D					
U	D					D	A							B					
V	B				A	E	C							C					
W		A				C	B							D					
X						E								C					A
Y	C						B							C			A		
Z						B	A							C					
II	C		D			B								B					
III	F		B	A		B	C	A			A		B	D					C
IV	B																		B
V						C	C	B				A							

Klasse	Aantal/oppervlak (m ²)
0	0
A	1
B	2-5
C	6-25
D	26-50
E	51-500
F	501-5000
G	> 5000

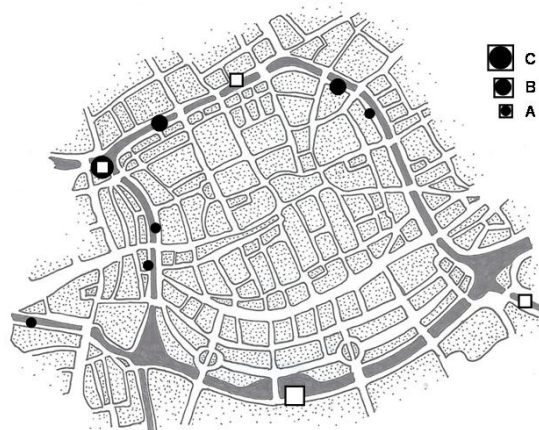
Resultaten: de belangrijkste veranderingen

Het herhalingsonderzoek biedt de mogelijkheid om na tien jaar de balans op te maken. In tabel 2 is van een aantal muurplanten en enkele karakteristieke begeleiders het totale aantal planten dat aanwezig was op de kademuuren in 1998 en 2008 weergegeven.

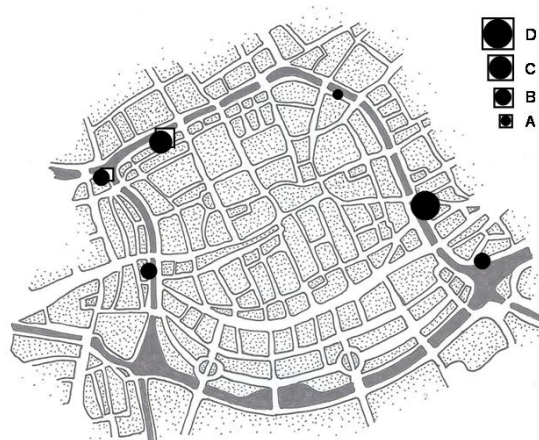
Veel soorten zijn in aantal toegenomen. Sommige soorten hebben zich zelfs spectaculair uitgebreid. Zo nam de populatie Gewone eikvaren toe van 4 naar 340 planten. Het is daarmee, na Muurvaren, de meest succesvolle varen op de kademuuren in Groningen. Ook Muursla zit duidelijk in de lift. In 1998 was sprake van enkele tientallen planten. Nu staan er ruim 350 planten op de kademuuren.

Bij andere soorten verloopt de uitbreiding minder snel. Tongvaren en Steenbreekvaren zijn weliswaar toegenomen, maar de populaties zijn met respectievelijk 18 en 52 exemplaren nog steeds klein.

Het zijn zeldzaamheden die we koesteren. In figuur 2 en 3 is de verspreiding van Tongvaren en Steenbreekvaren langs de Diepenring weergegeven.

Figuur 2. Verspreiding Tongvaren langs de Diepenring in 1998 (open vierkantjes) en 2008 (gesloten rondjes).

Figuur 3. Verspreiding Steenbreekvaren langs de Diepenring in 1998 (open vierkantjes) en 2008 (gesloten rondjes).

Muurplanten en enkele karakteristieke begeleiders	1998	2008	Trend
Muurvaren	F	G	Toename
Tongvaren	B	C	Toename
Steenbreekvaren	C	E	Toename
Eikvaren	B	E	Toename
Muursla	D	E	Toename
Muurleeuwenbek (m ²)	D	D	Stabiel
Vijg		A	Stabiel
Zwartsteel	0	A	Nieuw
Stijve naaldvaren	0	A	Nieuw
Moerasvaren	0	B	Nieuw
Gele helmblom	0	D	Nieuw
Muurfijnstraal	0	C	Nieuw

Tabel 2. Ontwikkeling van muurplanten en enkele karakteristieke begeleiders op de kademuren van de Diepenring tussen 1998 en 2008.

De Vijgenboom is nog steeds met één exemplaar aanwezig op een zuid-geëxponeerde kademuur aan de Noorderhaven, waarbij extra beschutting wordt verkregen door de woonboot die hier ligt. De Vijgenboom bloeit inmiddels wel jaarlijks (mededeling eigenaar woonboot), maar dit heeft tot nu toe nog geen rijpe vruchten opgeleverd.

De 'Tripmadam' die we in 1998 aantroffen aan de Noorderhaven staat hier nog steeds. Het blijkt echter niet te gaan om *Sedum rupestre* maar om *Sedum forsterianum* (Sierlijk vetkruid).

Ook de soortenrijkdom is toegenomen. Nieuw verschenen varens op de kademuren zijn Zwartsteel, Moerasvaren en Stijve naaldvaren. En Gele Helmblom en Muurfijnstraal, die in Groningen al langer langs gevelmuren voorkomen, hebben zich nu ook op de kademuren gevestigd.

Ook is er sprake van uitbreiding van het aantal locaties met muurplanten. Illustratief hiervoor is de basaltstenen kademuur langs de jachthaven in de Oosterhaven (traject III). In 1998 was hier op floristisch gebied nog weinig te beleven omdat de muur toen net opnieuw gevoegd was. Deze kademuur heeft zich de afgelopen tien jaar prachtig ontwikkeld en is nu de meest soortenrijke kademuur van Groningen. Behoud van oude muren die in potentie geschikt zijn voor vestiging van muurplanten is daarom net zo belangrijk als het beschermen van bestaande groeiplaatsen.

De toename van muurplanten past in de landelijke tendens. Veel muurplanten zullen hebben geprofiteerd van het warmere en nattere klimaat van de afgelopen tien jaar. Maar ook de betere bescherming van de groeiplaatsen door de Gemeente Groningen is van grote invloed. Bij reiniging en renovatie wordt zo veel mogelijk 'gemitigeerd en gecompenseerd'. Daarnaast worden bij nieuwbouw, zoals recent bij de Reitdiephaven, voor muurplanten potentieel geschikte milieus gecreëerd.

Edwin Dijkhuis en Willem Stouthamer

Industrieterrein Rensel, Winschoten

In het vorige nummer van dit blad eindigde ik het verslag van de avondexcursie naar het industrieterrein Rensel met de opmerking dat ik benieuwd was wat er na de 'revitalisering' nog zou groeien.

Wel, het viel mee. Sommige soorten waren in 2008 wel verdwenen, bijvoorbeeld doordat het terrein waar ze stonden op de schop was gegaan. Zo was het terreintje waar Trosvrak stond helemaal omgewerkt en later weer met gras ingezaaid en de Trosvrak was weg. De Havenkade-west, waar Jaap zijn sleutels verloor, en een heel terrein aan de Westkant van de brug, was in een zandvlakte veranderd, zodat Kleine leeuwentand, Hertshoornweegbree, Weidehavikskruid, Groene naalddaar daar ook weg waren.

Maar andere soorten hadden de 'revitalisering' wel overleefd. Tussen het asfalt van de Renselweg en de betonrand van de nieuwe beschoeiing van de Rensel groeide weer wat gras, en één plantje was Klein liefdegras. Het Breukkruid had juist van de veranderingen geprofiteerd. Op de plaats waar wij het met de excursie zagen, stonden nu duidelijk forsere planten tussen de klinkers van de nieuwe bestrating en op een nieuwe plek op ± 450 meter afstand vond ik één plant tussen nieuwe stoeptegels. Slangenkruid en Peen in de berm van de Renselweg waren daar verdwenen, omdat de berm in een rozenperk was veranderd, maar bij het hek van het aangrenzende

parkeerterrein voor legerwagens was nog wat Slangenkruid overgebleven, evenals Bezemkruid overigens.

De meeste bedrijventerreinen zijn niet veranderd, maar ze zijn wel vaak afgesloten. Dat is het terrein, waar in 2006 Kamferalant stond, bijna altijd, behalve in september, als de loods, die daar staat, wordt gebruikt. In 2007 kon ik er geen Kamferalant vinden, maar in 2008 vond ik weer 14 planten, 2 op de plek waar 2006 ± 70 planten stonden en 12 aan de andere kant van het terrein. Ook stonden er in 2008 honderden exemplaren van **Fraai duizendguldenkruid**. Tenslotte was de mooiste vondst die van Gevlekte scheerling, op een terrein van bouwmaterialen in een verwaarloosde hoek bij de Rensel, op ± 500 m. afstand van de plek waar ik het in 2006 had gevonden.

Zodat ik dit stukje kan beëindigen ongeveer zoals ik het excursieverslag beëindigde: ik ben benieuwd wat er nog meer zal groeien.

Anneke Nieuwenhuijs

Fietsen voor Koolzaad

Project: Sheila Luijten en Tom de Jong (Plantenecologie, IBL, Universiteit Leiden) i.s.m. B. Odé (Floron) en Wil Tamis (CML)

Aanleiding

Er is veel discussie over mate van voorkomen van Koolzaad in de natuur. Heeft Koolzaad zich nu massaal gevestigd in de Nederlandse natuur of zien we voornamelijk Raapzaad in onze berm? De mate van vestiging van Koolzaad in onze natuur is bepalend bij de besluitvorming of ook genetisch gemodificeerd Koolzaad geteeld kan worden in Nederland.

Vooralsnog wordt er in Nederland nog geen transgeen Koolzaad geteeld, maar er mag wel GM-Koolzaad via ons land doorgevoerd worden. Als transgeen Koolzaad ook geteeld mag worden in Nederland, dan bestaat de kans dat zowel uit gemorst zaad in overslaggebieden en langs transportwegen, maar ook in teeltgebieden Koolzaad zich kan vestigen. Bovendien kan Koolzaad kruisen met nauw verwante plantensoorten, bv. Raapzaad. Dit kan leiden tot een stapeling van transgenen in de natuur. Daarom wil de COGEM (Commissie Genetische Modificatie) weten of Koolzaad zich vestigt in het wild, want dan kan GM-Koolzaad dat ook.

Wat weten we van de verspreiding van Koolzaad en Raapzaad?

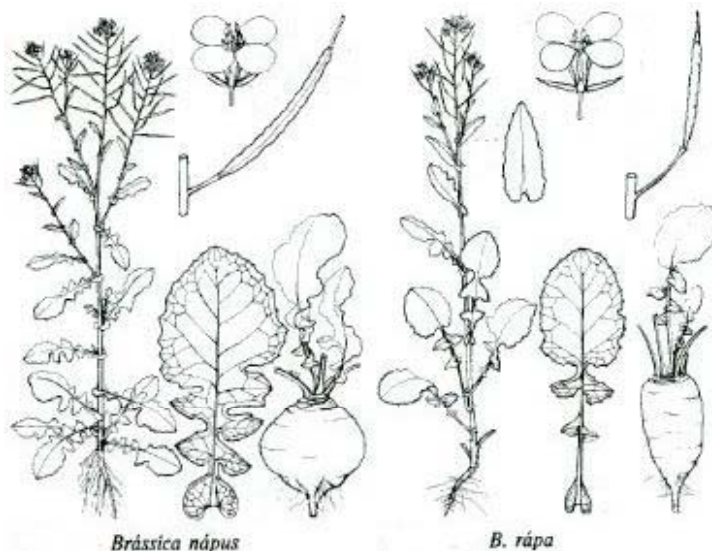
Populaties van Koolzaad zijn doorgaans veel kleiner dan die van Raapzaad. Het voorkomen van Koolzaad is sterk gecorreleerd met gebieden waar zij geteeld of verwerkt wordt. Maar ook in steden wordt Koolzaad gevonden (uit vogelvoer afkomstig). Op veel plaatsen komen beide soorten samen voor, maar ook met andere gele kruisbloemigen.

FlorBase (periode 1975-2005) laat zien dat Koolzaad 95% veel algemener is dan Raapzaad 5%. Sinds 1990 is het aantal Raapzaad-waarnemingen explosief toegenomen.

Het totale aantal waarnemingen is nu Koolzaad 60% en Raapzaad 40%. Uit een inventarisatie in de lente van 2008 bleek echter het omgekeerde, daarom is er een beter verspreidingsbeeld nodig van beide koolsoorten.

Zijn Koolzaad en Raapzaad goed te onderscheiden?

Het is goed mogelijk beide soorten te onderscheiden, maar sommige soortkenmerken zijn in de Heukels' Flora (23^e druk) niet opgenomen. Daarom zullen de huidige soortbeschrijvingen en sleutels geactualiseerd worden, waarbij zal worden aangegeven welke combinaties van kenmerken doorslaggevend zijn. Verwarring met andere gelijkende gele kruisbloemigen, bv. Zwarte mosterd, Herik, Grote zandkool, is mogelijk, maar kan goed worden vermeden.

Koolzaad (*Brassica napus*)
uit: Rothmaler

Raapzaad (*Brassica rapa*)

Wat gaan we doen?

In plaats van km-hokinventarisatie gaan we om een grotere afstand te inventariseren op de fiets. Aangezien de soorten vooral in berm groeien, is de fiets het ideale middel om snel overzicht van de verspreiding te krijgen in een groter gebied. We willen daarom een kort, snel inventarisatieproject in 2009 uitvoeren. Fietsroutes van 10-15 km worden uitgezet in potentieel 'Koolzaadhabitat' om vast te stellen waar de soorten in berm voorkomen met behulp van aangepaste soortbeschrijvingen met foto's van Koolzaad en Raapzaad. Daarnaast krijgen alle vrijwilligers een insteekkaart voor in de Flora. Hierop staat een determinatiesleutel voor Koolzaad en Raapzaad en enkele algemene gele kruisbloemige waarmee verwarring kan optreden.

Hopelijk fietst u mee!

NIEUWE UITGAVEN

Botanisch woordenboek, H. Eggelte, KNNV Uitgeverij

De inleiding van het Botanische woordenboek vermeldt dat het boek een behoorlijk aangepaste heruitgave is van de Botanische termenlijst, Wetenschappelijke Mededelingen nr. 166, eveneens van de KNNV Uitgeverij. Aan deze oorspronkelijke uitgave waren toegevoegd lijsten in het Engels, Duits en Frans. Deze Botanische termenlijst uit 1986 was al voorafgegaan door verschillende andere verklarende

woordenboeken, zoals uit onderstaande literatuurlijst blijkt. De kracht van WM 166 is de toevoeging van tekeningen met aanwijzingen wat bedoeld wordt met een bepaalde term, terwijl voorafgaande uitgaven 'slechts' tekst bevatten.

In het nieuwe Botanisch woordenboek is de verklaring aan de hand van een totaal nieuwe set tekeningen nog verder uitgebouwd. Aparte termenlijsten zijn opgenomen voor lastige taxa, zoals grassen en zeggen. De buitenlandse benaming van een term staat nu direct bij de Nederlandse term.

Een kleine test met een aantal termen om de wegwijs te worden in het gebruik van het Botanisch woordenboek leert dat de overzichtelijke opzet handig is. Toch is nog een term gevonden, welke in een volgende druk meegenomen kan worden, nl. boognervig. Deze term wordt gebruikt bij de beschrijving van het blad van Wegedoorn (Heukels' sleutel 1, blz. 33).

Op de website soortenbank.nl (ETI Bio informatics) via Soort identificeren, Planten en bomen en Woordenlijst staat de uitleg van boognervig.

Ik verwacht veel tijdwinst te behalen door het gebruik van deze nieuwe uitgave. Hulde!

Literatuur

Verklarend woordenboek van wetenschappelijke namen, Dr. C.A. Backer, uitgeverij L.J. Veen (1936, heruitgave 2000); wordt met 664 bladzijden schertsend 'het boekje van Backer' genoemd.

Backer's Dutch-English Taxonomic-Botanical Vocabulary, C.A. Backer (1949). Eveneens voorzien van verklarende tekeningen in een heruitgave door de Botanische Tuinen Universiteit Utrecht (2003).

Planteterminologie, A. Fiet, Uitgeverij De Torenlaan (1958, 9^e druk) ten dienste van tuinlieden, bloemisten en bloemen-vrienden en bewerkt door leraren van Rijks Middelbare Tuinbouwscholen.

Planteterminologie, Jac. de Bruijn, uitgave van Stam/Robijns (1979, 2^e druk) is vooral gericht op de lesstof van tuinbouwscholen.

Water-starworts *Callitriche* of Europe, R.V. Lansdown, BSBI Handbook No 11

Vorig jaar heeft de Werkgroep Florakaractering Drenthe een workshop Sterrenkrozen gehouden, tijdens welke het boek al aangekondigd werd. Het boek is een gids in herkenning van alle soorten, ondersoorten en variaties van Sterrenkrozen in Europa. Het bevat behalve een veldsleutel ook een sleutel microscopische kenmerken, uitgebreide beschrijvingen en vele tekeningen, welke identificatie vergemakkelijken.

In onze Heukels' staan 8 soorten Sterrenkrozen, in Water-starworts het dubbele aantal zonder de vele ondersoorten en variëteiten. De tabel in Heukels' is volgens John Bruinsma goed bruikbaar, maar in deze nieuwe unieke uitgave staan veel meer kenmerken.

Een goede aanrader om in het veld niet direct weer een streepje te zetten bij Sterrenkroos spec. Even wat verzamelen in een potje of plastic zakje en 's avonds onder de binoculair bekijken verhoogt het plezier in het veldwerk.

Telmee.nl en Waarneming.nl

Het verschil tussen het invoeren van gegevens via waarneming.nl en telmee.nl zal op korte termijn verdwijnen. Alle gegevens die dus worden ingevoerd zullen op een zelfde wijze worden gecontroleerd en doorgegeven aan de gegevens verzamelende organisaties, zoals Floron. De informatie verstrekking naar de waarnemers zal nog wel verschillen vertonen. Je moet zelf maar kijken welke site je het prettigst vindt.

Wat is het verschil tussen telmee.nl en waarneming.nl? De doelstelling van waarneming.nl en telmee.nl verschilt wel op een paar punten. De PGO's (als SOVON, Vlinderstichting e.d.) hebben al tientallen jaren grote hoeveelheden waarnemingen verzameld en gebruiken die o.a. voor beschermingswerk. Niet alle waarnemers voelden zich thuis in het open systeem van waarneming.nl, wat ten dele het succes van Landkaartje verklaart. Landkaartje is het online invoersysteem voor vlinders, libellen, amfibieën en reptielen, dat ongeveer even oud is als waarneming.nl. Waarneming.nl is een site waarmee de VOFF ook al samenwerkt, en in de toekomst nog meer hoopt te doen.

Voortbordurend op Landkaartje wil telmee.nl voor de waarnemers een invoermodule maken waarmee ze ook al hun oude gegevens zouden kunnen bekijken (die komen binnenkort beschikbaar). Het grote voordeel van waarneming.nl is dat je alle waarnemingen van iedereen kan bekijken, dat kan bij telmee.nl niet. Telmee.nl heeft daarnaast veel nieuwe mogelijkheden, en sluit aan bij de NDFF, de Nationale Databank Flora en Fauna. Daarmee worden de gegevens direct gebruikt voor de bescherming door de meewerkende organisaties.

Met dank overgenomen van de nieuwsbrief Zeeland Het Blad nr. 66, januari 2009

GEZOCHT: MANNELIJKE JAPANESE DUIZENDKNOPEN

Tot voor kort werd aangenomen dat alle Japanse duizendknopen (*Fallopia japonica*) die we in Nederland tegenkomen functioneel vrouwelijk planten zijn. In de bloemen zijn wel meeldraden te vinden, maar deze vormen geen vruchtbaar stuifmeel. Hierdoor zou de Japanse duizendknoop volledig afhankelijk moeten zijn

van vegetatieve voortplanting, waarmee de verspreiding van deze vervelende woekeraar enigszins zou zijn beperkt. In 2008 zijn, zowel in Wageningen als in Vaassen, mannelijke planten aangetroffen die goed uitzierend stuifmeel vormen. Behalve dat de planten mannelijke bloemen hebben, wijken ze ook af in hun grootte en in hun blad.

veel sterker gegolfde bladrand

Van de Japanse duizendknoop kennen we twee variëteiten: *Fallopia japonica* var. *japonica* en *F. japonica* var. *compacta*. De laatste is een kleine, roze bloeiende variëteit die (nog) niet verwilderd voorkomt, maar wel als tuinplant wordt verkocht. De *F. j.* var. *japonica* is de bekende Japanse duizendknoop die over het hele land verwilderd voorkomt. De mannelijke planten die zijn gevonden in Wageningen en Vaassen behoren tot geen van beide variëteiten, maar zijn een kruising tussen deze twee variëteiten. Dit geeft dan de wel erg lange naam: *Fallopia japonica* var. *japonica* x var. *compacta*. Deze determinatie, waarbij ook is gekeken naar chromosoomaantallen, is

gedaan door John Bailey van de University of Leicester.

De planten verschillen van *F. j.* var. *japonica* behalve met de mannelijke bloemen, waarbij de meeldraden duidelijk langer zijn dan de stamper, ook met de veel sterker gegolfde bladrand. De planten die we tot nu toe hebben gevonden zijn duidelijk een stuk kleiner en bereiken een hoogte van circa 1,20 meter. Voor de verschillen met de Boheemse en de Sachalinse duizendknoop zie de ommezijde.

Omdat we ons grote zorgen maken over de mogelijkheid dat de aanwezigheid van mannelijke planten de Japanse duizendknoop de mogelijkheid geeft zaad te vormen, zal in 2009 een project worden uitgevoerd naar het voorkomen van mannelijke Japanse duizendknopen. Daarom zouden we dan ook graag vragen in 2009 uit te kijken naar deze mannelijke planten. Omdat we van plan zijn verschillende locaties in het veld te bestuderen krijgen we de meldingen liefst zo vroeg mogelijk binnen. De voorkeur heeft het wanneer deze meldingen gepaard gaan met herbariummateriaal of digitale foto's.

Menno Soes (Bureau Waardenburg), Johan van Valkenburg (Plantenziektkundige Dienst), Leni Duistermaat (Nationaal Herbarium Nederland)

Meldingen, foto's en herbariummateriaal kunnen worden verzonden aan:

Nationaal Herbarium Nederland t.a.v.
Leni Duistermaat, Postbus 9514, 2300 RA Leiden
duistermaat@nhn.leidenuniv.nl

Overzicht belangrijkste vegetatieve kenmerken voor determinatie tot op soort.

	Japanse duizendknoop	Boheemse duizendknoop	Sachalinse duizendknoop
	<i>F. japonica</i>	<i>F. x bohémica</i>	<i>F. sachalinensis</i>
hoogte (m)	1,5-2,5	2-5	3-6
stengel	veelvuldig vertakt	weinig tot veelvuldig vertakt	niet tot enkele vertakkingen
grootte blad (cm)	10-18	15-30	25-50
bladvoet	recht	recht tot zwak hartvormig	duidelijk hartvormig
			
haren blad	Schubvormig	korte, stijve, driehoekige haren	lange, buigzame haren
foto's: John Bailey	